

1 ÚVOD

Vzdělávací oblast Umění a kultura má své pevné místo v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále i „RVP“), kde je primárně zastoupena vzdělávacími obory (dále pro zjednodušení a lepší srozumitelnost používán také obecně vžitý pojem „předmět“) hudební výchova a výtvarná výchova. RVP navíc umožňuje obohatit obsah této vzdělávací oblasti o tzv. doplňující vzdělávací obory, a to dramatickou výchovu, filmovou/audiovizuální výchovu a taneční a pohybovou výchovu, přičemž doplňující vzdělávací obory je možné využít pro všechny nebo jen některé žáky v povinné i volitelné formě výuky.

Vzdělávací oblast Umění a kultura je v řadě ohledů specifická, což je spojeno již s jejím cílovým zaměřením, podle něhož má žáka především vést:

- k vyjadřování osobních prožitků a postojů a překonávání životních stereotypů,
- k rozvíjení tvůrčího potenciálu žáka a jeho vlastní tvorby,
- k porozumění umění jako specifickému způsobu poznání a svěbytnému prostředku komunikace,
- k chápání umění a kultury jako neoddelitelné součásti lidské existence s vazbou na utváření hierarchie hodnot, včetně tolerance.

Z výše uvedeného zaměření je zřejmé, že mezi klíčové cíle vzdělávací oblasti Umění a kultura patří rozvíjení kreativity a kulturně-umělecké citlivosti žáků a rovněž také jejich chápání umění jako způsobu komunikace a možnosti vyjádření se jinou než verbální či psanou formou. To si žádá prostor pro svobodnou tvorbu žáků a relativně volné vyjádření pocitů, které v nich umělecká tvorba vyvolává. V tomto kontextu je zároveň zjevné, že striktní zadání a stanovení jediného správného výsledku by významně omezilo naplňování uvedeného cíle, a proto ve vzdělávací oblasti Umění a kultura nejde jen o výuku, ale také o výchovu a o tvůrčí a emoční rozvoj žáků, kteří se učí vnímat, prožívat a formulovat vjemy, lépe si uvědomovat sebe sama a poznávat bohatství okolního světa.

Schopnosti, které ve vzdělávací oblasti Umění a kultura žáci získávají, především pak jejich kreativita, patří mezi významné předpoklady pro uplatnění člověka v současné společnosti. Ne náhodou zpráva OECD z roku 2019 tvrdí, že „stále více pracovních míst vyžaduje po uchazečích schopnost kreativního a kritického myšlení, sociálních a emocionálních dovedností a že doposud výzkumníci nebyli schopni odhalit srovnatelnou činnost, která rozvíjí kognitivní potenciál u žáků ve stejné míře, jako je tomu právě u kulturně orientovaných předmětů“.¹ Řada měst a regionů pak založila na kreativě své více či méně úspěšné strategie, v nichž umění a kultura hraje důležitou roli.²

V návaznosti na uvedené skutečnosti se Česká školní inspekce (dále i „ČŠI“) zaměřila ve školním roce 2019/2020 mimo další témata také na hodnocení jinak spíše opomíjené vzdělávací oblasti Umění a kultura. Na přípravě šetření ČŠI spolupracovala s Národním informačním a poradenským střediskem pro kulturu (NIPOS) a s Asociací učitelů hudební výchovy.

1.1 Cíl šetření a zdroje informací

Cíle tematického šetření navazují na důležité otázky spojené s podmínkami a průběhem výuky vzdělávací oblasti Umění a kultura (např. vnímání významnosti této vzdělávací oblasti, zajištění aprobovanosti výuky, materiální podmínky pro výuku, přínosy vzdělávací oblasti pro tvůrčí rozvoj žáků a další). Takto bylo cílem tematického šetření především zhodnotit podmínky škol pro výuku vzdělávací oblasti Umění a kultura a dále posoudit formy a metody, jimiž školy podporují rozvoj svých žáků v této vzdělávací oblasti.

Zjištění jsou přitom doplněna kontextem vnímání vzdělávací oblasti Umění a kultura řediteli škol, učiteli hudební a výtvarné výchovy a žáky, přičemž zaměření šetření na učitele hudební a výtvarné výchovy je dáno významem těchto dvou předmětů v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura. Vedle hudební a výtvarné výchovy se tematické šetření věnuje také doplňujícím vzdělávacím oborům, tj. dramatické výchově, filmové/audiovizuální výchově a taneční a pohybové výchově.

Zjištění prezentovaná v této tematické zprávě vycházejí z informací získaných ze dvou základních zdrojů. Prvním zdrojem informací byla prezenční inspekční činnost přímo ve školách poskytující informace z:

- odpovědí učitelů hudební a výtvarné výchovy na otázky učitelského dotazníku;
- odpovědí žáků 1. a 2. stupně (především žáci 5. a 7. ročníku) na otázky žakovského dotazníku.

¹ OECD (2019). Future of Education and Skills 2030. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development, 2019. Dostupné na: <<http://www.oecd.org>>.

² Blíže viz např. politicky vlivná kniha Florida, R. (2002). The Rise of the Creative Class. New York: Basic Books.